

tionale, inquit, animal homo a Deo productus, quia natura sua incorruptibilis, atque perpetuus esse non poterat, spiritu vite signatus immortalitatis bonum super naturam suam consecutus est. » Eandem sententiam habent Theologi Scholastici cum Magistro sentent. lib. II. dist. 49. quam etiam ratio evidens, ac certa confirmat. Nam cum hominis natura ex contrariis elementis, atque humoribus constet, intrinsicam potentiam ad corruptionem habet : proinde immortalitas est ei præter naturam, vel potius supra naturam, mortalitas autem naturalis. Præterea homo in statu innocentie generabilis erat, cum ei dictum esset Genes. I. *Crescite et multiplicamini* (1) : igitur et corruptibilis natura sua, quamvis divino beneficio futurum erat ut non corrumperetur. Item in statu innocentie natura humana cibo et potu indigebat, ut perspicuum est ex cap. I. Genes. ubi dantur herbe, atque arborum fractus tum homini, tum animantibus ceteris in escam : At corpus, quod cibo indiget, ut conservetur, et si non alatur, perit, certe mortale natura sua esse convincetur. Huc denique pertinet locus illæ Scripturæ Genes. 3. *« Pulvis es, et in pulverem reverteris, »* ut supra initio disputationis deduximus.

Objiciet aliquis testimonium S. Augustini ex lib. XIII. de civit. Dei, cap. 15. ubi sic legitur : « Constat inter Christianos veraciter Catholicam tenentes fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem, non lege nature, sed merito inflictam esse peccati. » Respondeo, significat his verbis S. Augustinus, moriendi necessitatem, quæ ex natura hominis secutura erat, per Dei gratiam fuisse sublata, et ideo mortem, quæ nunc regnat in nobis, non lege nature, sed merito inflictam esse peccati.

Secundo posset objici testimonium Concilii II. Arausicani, canon. 2. ubi dicuntur injustitiam Deo dare, qui asserunt homines mortuos fuisse, quamvis non peccassent. Nam si mors homini naturalis esset, profecto sine ulla Dei injustitia homines mori possent : quemadmodum animantia cetera sine ulla Dei injustitia moriuntur. Respondeo : Si in puris naturalibus homo fuisset conditus, potuisset utique sine ulla Dei justitia mori : quia vero Dei benignitate moriendi necessitas ab hominis natura sublata, et in peccati stipendium commutata fuerat : non potuit sine

(1) Gen. I, 22, 28. — (2) Gen. III, 19.

injustitia fieri, ut homo sine ullo culpæ merito moreretur. Præterea mors, homini in puris naturalibus condito natura debitum fuisset, non sine dubio poena est : Poena autem justa esse non potest, nisi quam culpa præcessit. Quare injustitiam nunc Deo daret, qui diceret hominem ex natura debito, non ex peccati merito vitam finire.

Objici posset ultimo, Animam rationalem natura immortalem esse, proinde corpus illi dandum fuisse, quod esset naturaliter immortale, ac per hoc immortalitatem homini naturalem esse, mortalitatem autem præter naturam. Respondeo : Animæ rationali, qua immortalis est, corpus immortale aptissime congruebat : quia tamen eadem anima corporis forma est, simpliciter ei corpus attribuendum fuit, quod esset aptum ad functiones, quas eadem anima in corpore exercere debebat.

Porro functiones, quas nunc exercemus, et quæ nobis etiam in statu innocentie exercendæ fuissent, requirunt corpus ex contrariis humoribus et qualitatibus temperatum, ex qua temperatione moriendi necessitas naturaliter sequitur. Itaque absolute corpus primi hominis natura sua mortale dici debuit per gratiam opificis immortale.

CAPUT X.

Paradisum terrestrem, corporalemque fuisse, in quo Adam in statu innocentie habitavit.

Disseruimus hactenus de gratia, et de immortalitate primi hominis, id est, de bonis animi, et corporis eidem a conditore concessis : nunc de bonis externis, de paradiso, et ligno vite breviter disseremus.

Est autem prima questio : « Fueritne Paradisus locus aliquis verus, et corporalis, ut Scriptura in libro Geneseos significare videtur, an potius spiritalis, ac (ut sic loquar) allegoricus. » Non defuerunt ex veteribus, qui totam illam historiam de paradiso, de fluminibus, et arboribus destruere, et in meras allegorias transmutare voluerint. Nota est sententia Philonis Hebræi in lib. I. Allegoriarum. Valentini Hæresiarchæ apud Irenæum lib. I. adversus hæreses, cap. 1. ante

medium, et Origenis commentario libri Geneseos. Sed nostro sæculo (quod mirum videri debet) sententiam jam olim a Patribus damnatam, interum revocavit ad lucem, ac propugnare conatus est Franciscus Georgius in tom. I. problematum, exponens illa verba : *Plantaverat Dominus paradisum voluptatis* (1) Genes. II. et in Harmonia mundi cantico I. tom. 7. cap. 21. cujus rationes paulo post referlemus.

Igitur paradisum locum fuisse corporum, plantis veris corporatisque plenum, et vero fonte, fluminibusque irriguum, probare possumus. Primo ex divinis litteris, quæ ita describunt Paradisum, ut ambigi non possit quin sit locus verus et corporalis, Genes. II. *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio, et in eo posuit hominem, quem formaverat.* At plantari corporum est, et homo corporalis, et animalis, qualem fuisse Adam omnes fatentur, in loco vero, et corporali poni debuit. Item ibidem additur : *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita, nomen unum Phison, etc.* (2). At flumina ista vera, corporalia, aspectabilia, navigabilia, et potabilia sunt, ut perspicuum est de Euphrate, et Tigri notissimis, maximsque fluminibus. Rursus cap. 3. Adam et Eva absconderunt se inter ligna paradisi, consueruntque sibi perizomata de foliis ficus. Erant igitur in paradiso vera, et corporalia ligna, inter quæ latere poterant homines veri, et corporales : erant etiam solia ficulnea vera, quibus vera hominum membra tegi poterant.

Denique ibidem legitur ejectionem fuisse Adamum de paradiso, custodiamque Angelorum adhibitam, ne aditus ei pateret ad lignum vite. At si lignum vite fuisset solum spiritalis, sapientia videlicet, aut virtus aliqua, ut quidam somniant, tanta diligentia Deus non cavisset, ne ad ipsum hominibus aditus pateret. Siquidem in lib. Proverb. cap. 3. ubi sapientia dicitur lignum vite passim homines invitantur ad sapientiam et virtutem.

Accedant secundo testimonia Patrum, qui sententiam Origenis, ut plane erroneam, et et cum orthodoxa fide pugnantem refellunt. S. Methodius apud Epiphanium in hæresi, quæ est. 64 : « Paradisus, inquit, unde in primo parente ejectionis sumus, ex hac terra pa-

lam est locus eximius ad jucundam quietem et vitam meliorem Sanctis destinatus. Ab ipso Tigris, et Euphrates, et reliqui fluvii, quilibet profunduntur, hic apparent fluxionum exeursus in nostrum continentem inundantes; non enim ex supernis de coelis effunduntur, ac eliduntur, nam neque sustinere potuissent terra, ut tantam aquæ molem acervatim ex alto dilabentem susciperet etc. »

S. Epiphanius in epistol. ad Joan. Episcopum Hierosolymitanum : « Quis, inquit, audiat in tertio cælo donantem nobis Origenem paradisum, et illum, quem Scriptura commemorat, de terra ad cælestia transferentem, et omnes arbores quæ scribuntur in Genesi sic allegorice intelligentem, quod scilicet arbores angelicæ fortitudines sint, cum hoc veritas non recipiat ? »

S. Hieronymus in epist. ad Pammachium de erroribus Joan. Hierosolym. enumerans Origenis errores : « Sextum, inquit, quod sic paradisum allegorizet, ut historici auferat viritatem, pro arboribus angelos, pro fluminibus virtutes cælestes intelligens, totamque paradisi continentiam tropologica interpretatione subvertens. » Et in comment. cap. 10. Daniel. exponens illud : *Die autem vigesima et quarta mensis primi eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris* : « Unde, inquit, eorum deliramenta confiteantur, qui umbras et imagines in veritate quærentes, ipsam conantur evertere veritatem, ut flumina, et arbores, et paradisum putent allegoriæ legibus se debere subruere. »

S. Joannes Chrysostomus hom. 13. in Genes. : « Idcirco, inquit, nomen loci Scripturis inseruit B. Moses, ut non liceat nugari volentibus imponere simpliciorum auribus, ac dicere, nullum esse in terra hortum, quem dicunt paradisum, sed in cælo, et fabulas quasdam ejusmodi somnare. »

S. Augustinus lib. XIII. de Civitate Dei cap. 21. posteaquam pluribus verbis confutaverat eos, qui paradisum ita spiritalem faciebant, ut corporalem esse negarent, concludit hoc modo : « Hæc et si qua aliam commodius dici possunt, de intelligendo spirituali paradiso, nemine prohibente dicantur, dum tamen et illius historie veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata credatur. » Et lib. VIII. de Genes. cap. 1. eorum sententiam probari sibi affirmat, qui paradisum corporalem simul, et spiritalem

(1) Gen. II, 8. — (2) Ibid. II, 10.

fuisse docent. E quorum numero est S. Basilius, qui in lib. de Paradiso, tametsi Origenis, et errorum ejus non fecerit mentionem, exponit tamen narrationem de paradiso, et secundum historiam veritatem, et secundum intelligentiam spiritualem. Quod idem fecisse S. Ambrosium paulo post demonstrabo. Vide etiam Theodoret. quest. 24. et 29. in Genes. Joan. Damascen. lib. II. de fide orthodoxa cap. 11. Bedam, Eucherium, et Rupertum in cap. 2. lib. Genes. Adde et Scholasticos Doctores in 2. Sentent. dist. 17. Omnes enim communi consensu paradisi corporealem faciunt. Adde postremo argumenta Francisci Georgii levissima esse, ut merito mirari possis, virum, aliqui doctum, ob tam debiles ratiunculas a communi totius Ecclesie sententia recedere potuisse.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones.

Igitur prima ejus objectio talis est. Nusquam legitur in Scriptura, paradisi in terra fuisse plantatum. Respondeo : satis id colligitur ex eo quod dicitur plantatus. Neque enim nisi in terra plantari queunt hortus. Quod idem apertissime docent arbores, et flumina, et cetera que in paradisi descriptione ponuntur. Alioqui eadem forma argumentationis ita colligere possemus : Nusquam legitur in Scriptura primum hominem habuisse precordia : non igitur habuit ille precordia.

Secunda objectio. Si paradisi terrenus et corporalis esset, certe tertia die condi debuisset, tunc enim jussu Dei protulit terra herbam virentem, et omnes arbores. At paradisi et arborum ejus productio post sextum diem facta describitur. Respondeo : S. Basilius in lib. de paradiso existimat, paradisi, ejusque arbores creatas fuisse speciali quadam providentia Dei non cum ceteris plantis tertia die, sed seorsim alio tempore. Sed possumus etiam dicere, arbores paradisi, atque adeo ipsum paradisi tertia die fuisse conditum, ceterum quia res erat maxime memorabilis, fuisse descriptam fuisse productionem ejus post narrationem operum sex dierum. Nam Adami quoque productio ex limo terre, et Eve ex latere viri describitur post narrationem operum sex dierum, et

tamen constat eos creatos fuisse sexta die. Fortasse etiam ideo interpretes Latini reddidit : *Plantaverat autem Dominus paradisi*, et non, *Plantavit Dominus paradisi* ; ut significaret, non tunc primum conditum paradisi, sed multo antea, nimirum tertia die.

Tertia objectio. Frustra paradisi ille terrenus creatus fuisset, quippe qui nulli usui esset futurus, cum non ignoraret Deus hominem peccaturum, et ex eo loco projiciendum. Respondeo, Theodoretum q. 24. in Gen. annotavit, non frustra conditum paradisi, quamvis Adam omnino modico tempore in eo habitaturus esset, primum quidem quia non parum utilis esse potuit homini deinceps ad peccatum fugiendum recordatio tam jucundae habitationis, a qua ob inobedientiam se excidisse noverat. Deinde quia Deus non punit homines antequam peccent, neque desinit eis benefacere ex eo solum, quod praevidet peccaturos. Addunt alii nec etiam usum esse aliquem paradisi, cum in eo Enoch, et Elias habitare credantur. Addi potest, utilem quoque hunc esse nobis terrenum illum paradisi, ut in descriptione illa tam insignis loci, tanquam in imagine quadam intueamur excellentiam spiritualis, ac caelestis paradisi. Denique si non frustra datum fuit homini ut posset non mori, et non peccare, et ut originali justitia insignis esset, quamvis non ignoraret Deus hominem peccaturum, et moriturum, et dona illa exigua brevi amissurum ; profecto nec frustra dici debet conditus paradisi, tametsi Adamus eo diu non esset usurus.

Quarto objectio. S. Hieronymus in questionibus Hebraicis, exponens illud : *Plantaverat Dominus paradisi voluptatis a principio*, scribit, paradisi ante caelum et terram fuisse creatum. At fieri non potest, ut paradisi terrenum et corporealem Hieronymus crediderit ante caelum et terram exiitisse : igitur sententia S. Hieronymi paradisi non est terrenus est corporalis, sed divinus et spiritualis. Respondeo : S. Hieronymus aut eo loco ex aliorum sententia locutus est, ut saepe fecit in commentariis epistolae ad Ephesios, et in aliis locis : aut significare voluit, paradisi conditum fuisse, antequam caeli et terrae fabrica omnino perfecteretur quod verissimum est. Nam etiam tertia die, qua paradisi conditus creditur, caeli et terrae opificium inchoatum esset, non tamen absolutum erat. Nam quarto die

caelum sideribus, quinto autem et sexto terra animalibus ornata fuit. Certe de S. Hieronymi sententia nullo modo dubitari potest, ut paulo ante ex verbis ejus ostendimus.

Addere possumus ad has quatuor Francisci Georgii objectiones, duas alias.

Est igitur quinta objectio, qua utebantur veteres Valentiniani, et Origeniani : Apostolus Paulus in epist. posteriore ad Corinth. cap. 12. scribit se raptum fuisse in tertium caelum, et continuo idipsum repetens dicit, se raptum in paradisi : igitur in tertio caelo est paradisi. Respondeo : B. Methodius apud Epiphanium, et ipse S. Epiphanius locis antea notatis docent, duos fuisse Apostoli raptus, unum in tertium caelum, alterum in paradisi, proinde non debere ex hoc loco colligi, in tertio caelo esse paradisi. Facilius responderi potest, non esse eundem paradisi, ex quo ejectus fuit Adam, et in quem raptus fuit Paulus, ut recte docet commentarius S. Ambrosio adscriptus in cap. 6. prioris ad Corinthios. Vox enim *Paradisi* locum deliciarum, sive hortum significat, et in Scripturis interdum accipitur pro paradiso corporali, non solum Gen. II. et III. sed etiam Ecclesiastae II. Ubi enim nos legimus : *Feci mihi hortos, et pomaria*, in hebraeo habetur, *hortos et paradisos*. Et Canticeor. IV. *Emissiones tuae paradisi malorum puniceorum cum pomorum fructibus* (1). Interdum autem pro paradiso spirituali, cujus corporalis ille figura fuit, ut Ezechiel. XXVIII. *In deliciis paradisi fuisti*. Luc. XXIII. *Hodie mecum eris in paradiso*. Et Apocal. II. *Vincenti dabo edere de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei* (2). Et sine dubio sic accipiendus videtur paradisi II ad Corinth. XII.

Sexta objectio ducitur ab auctoritate S. Ambrosii, qui non solum in libro de paradiso totam illam narrationem mystice, et spiritualiter explicat, sed etiam in epist. 42. ad Sabianum, jam (ut ipse dicit) veteranus Sacerdos, interrogatus a Sabino per litteras, quid sentiret de paradiso, respondit, se de ea re librum integrum scripsisse, et commemoratis aliorum sententiis, dicit, in eo convenire omnes, ut spiritualis sit : « Omnes, inquit, congruunt, in paradiso et lignum vitae radicatum, et lignum scientiae, quae discernat bonum et malum : cetera quoque ligna plena vigoris, plena vivificationis spirantia,

et rationabilia. Ex quibus colligitur paradisi ipsum non terrenum videri posse, non in solo aliquo ; sed in nostro principali, quod animatur, et vivificatur animae virtutibus, et infusione Spiritus Dei. » Respondeo : S. Ambrosius non negavit, paradisi, in quo fuit Adam, corporealem fuisse, sed eo posito, ut certo ex historia sacra, totus fuit in explicandis paradisi significationibus atque mysteriis occupatus. Quod multis modis probare possumus.

Primo, quia in libro de paradiso cap. I. habet haec verba : « In hoc ergo paradiso Deus hominem posuit, quem plasmavit. Intellige, quod non eum hominem, qui secundum imaginem Dei est, posuit : sed eum qui secundum corpus : incorporalis enim in loco non est. » Haec verba satis aperte indicant, paradisi ex Ambrosii sententia fuisse corporealem, cum in eo positus fuerit Adam, qua corpore, non qua spiritu praeditus erat.

Secundo, quia in eodem libro, cap. 3. fatetur Ambrosius de paradiso egredi flumina illa, Phison, Geon, Tigris, et Euphrates ; et explicat, Phison ipsum esse Gangem, Geon autem Nilum, flumina verissima atque notissima, et addit Tigris et Euphrates, quae fluunt de paradiso, ipsa esse quae ita mediam includunt Mesopotamiam, ut inde ea regio nomen accepit. Quod si flumina corporalia in paradiso oriri, et inde egredi S. Ambrosius credidit, profecto paradisi ipsum corporealem fuisse minime dubitavit.

Tertio, quia in eodem libro cap. 7. proponit questionem, unde mors Adae acciderit, utrum a natura ligni, an a Deo ; et respondet, mortem neque a natura ligni, neque a Deo accidisse, sed ab inobedientia Adami, qui de fructu ligni vetiti gustare praesumpsit. In qua questione, et questionis solutione, pro comperto accipit illud lignum fuisse corporale.

Quarto, quia in epist. 42. supra citata ad Sabianum, posteaquam dixerat, varias de paradiso extare sententias, ita subjungit : « Nam Josephus, inquit, ut pote Historiographus, locum dicit refertum arboribus, virgultisque plurimis, irrigari etiam flumine, qui dividitur in quatuor fluvios etc. » Ubi Josephum non damnat, sed tantum indicat, eum ut historicum de solius historiae descriptione fuisse sollicitum. Ex quo intelligimus, historiam rei gestae ab Ambrosio non negari, sed

(1) Ecl. II, 5; Gen. IV, 13. — (2) Ezech. XXVIII, 13; Luc. XXIII, 43; Apo. II, 7.

omitti ut rem notam, atque ab aliis explicatam, aliqui non diceret, Josephum ut historiographum, paradisi corporalem descripsisse, sed ut Judaeum nihil nisi corporales delicias somniantem.

Quinto, quia in eadem epistola dicit, omnes in eo convenire, ut in paradiso fuerint ligna spirantia, et rationabilia. Quod quidem si de paradiso mystice accepto intelligatur, verum erit, si de paradiso simpliciter, neque verum est, neque potuit S. Ambrosio in mentem cadere, ut id verum crederet. Nam, ut omittam scripta S. Epiphani contra Originistas, negantes paradisi corporalem, quae non videntur incognita S. Ambrosio esse potuisse, certe legerat idem Ambrosius librum S. Basilii de paradiso. Quemadmodum enim ex hominibus Basilii de opere sex dierum, composuit Ambrosius suum Exameron, ita ex libro ejusdem de paradiso multa in suum librum de paradiso transtulit. Basilii autem aperissime paradisi corporalem fuisse scribit, et simul mysticas ejusdem paradisi significationes exponit. Quod igitur Ambrosius ait, paradisi ipsum non terrenum videri posse, non in solo aliquo, sed in nostro principali, non de quocumque paradiso accipiendum est, sed de eo tantum, in quo paulo ante dixerat, inesse ligna spirantia et rationabilia.

CAPUT XII.

Locum terrestri paradisi, a cognitione humana remotissimum esse.

Altera de paradiso quaestio est: « In qua parte terrarum sit paradisi. » Quidam arbitrati sunt, totum orbem terrarum esse paradisi illum, de quo Scriptura loquitur Genes. II. In qua sententia videtur esse Josephus lib. I. antiq. cap. 2. ubi dicit, fluvium qui paradisi irrigabat, esse amnem quemdam totam terram ambientem, quo nomine Oceanum significasse creditur. Sed repugnat huic sententiae Scriptura divina. Nam si Deus hominem extra paradisi de limbo terre formatum in paradisi introduxit, ac deinde e paradiso ejectum in eam regionem reduxit ubi conditus fuerat, ut legimus Genes. II. et III, quomodo fieri potest, ut sit inversa terra paradisi? nisi forte extra orbem terrarum fuerit limus ex quo Adam forma-

tus fuit, et ipse Adam post lapsum extra universam terram pulsus fuerit, ut omittam custodiam Angelorum paradisi appositam, ne hominibus reliquam terram incolentibus aditus ad paradisi pateat. Acedit quoque scriptorum pene omnium consensus, qui paradisi quoddam esse volunt orbis terrae pomarium, et quasi regiam principis animalium.

Alia sententia in altero extremo aliorum est, qui docent paradisi esse extra totam terram, quam nos incolimus. Existimant enim terram nostram undique cingi ab Oceano. Oceanum autem cingi ab alia terra, longe majore, eamque esse, et nominari paradisi. Tribuit hanc sententiam S. Ephrem Bar-Cepha in libro, quem scripsit de paradiso. Sed neque haec sententia satis cum divinis litteris, aut Patrum traditione congruit. Siquidem Tigris, et Euphrates, et caetera flumina, quae oriuntur ex paradiso, in hac terra nostra inveniuntur, neque credibile est ea per immensum tractum ad nos pervenire ex illo alio orbe terrarum, qui fingitur ultra Oceanum. Deinde videtur jam satis comperit variis multorum navigationibus, neque ab Oceano cingi omnem terram, neque esse ultra Oceanum aliam terram. Denique communis est opinio, et secundum versionem LXX. interpretum colligitur ex ipsa divina Scriptura Genes. II. paradisi situm esse ad orientem. Ex quo sequitur ut sit falsum ab eo cingi Oceanum universum.

Tertia est aliorum sententia, paradisi esse locum quemdam sublimem, et usque ad globum lunae pertingentem. Tribui solet haec sententia venerabili Bedae; sed in ejus operibus nusquam eam reperire potui. Exstat autem in quadam glossa Brideferri Ramesiensis ad cap. 41. Bedae de ratione temporum, et eam refert, nec refellit Petrus Lombardus in II. lib. Sententiarum distinct. 17. At profecto incredibile est eum esse situm paradisi, tum quod ea regio insaluberrima sit, atque adeo inhabitabilis propter nimiam aeris subtilitatem, et perpetuam agitationem, tum quia si tanta esset ejus loci sublimitas, ab aliqua regione paradisi conspiceretur, et vel nobis, vel antipodis nostris aliquando solis, et lunae conspectum eriperet; praesertim cum eadem illa opinio ad orientem paradisi constituat, ut perspicuum est ex Glossa Brideferri supra citata. Tum denique quia si ulla esset proportio altitudinis paradisi ad latitudinem, non sufficeret totius ter-

rae amplitudo ad basim ejus capiendam; si quidem mathematici demonstrant, a superficie terrae usque ad globum lunae intercedere spatium supra centum millium milliario-rum. Sed fortasse auctor ejus sententiae hyperbole uti voluit, ut ex altitudine hyperbolae paradisi excellentiam demonstraret, ut admonet S. Thomas I. part. qu. 102. artic. 1. Quemadmodum intelligimus verba S. Basilii qui in lib. de paradiso scribit, paradisi ob situs sublimitatem nullas tenebrasmittere; et Joannis Damasceni, qui lib. 2. de fide, cap. II. scribit, paradisi esse terra nostra sublimiorem; et Ruperti, qui lib. I. in Genes. cap. 37. scribit, paradisi esse locum caelo proximum; et denique Alchimii Aviti, qui lib. I. carminum de initio mundi cap. 9. de paradisi situ ita cecinit.

Ergo ubi, transmissis, multi caput incipit. Indis, Quo perhibent terram confinia jungere caelo, Lucis inaccessa cunctis mortalibus arce Permanet.

Quo alludit Cl. Marius Victor cum libro primo carminum in Genesim ait:

Ecce aperit felix qua terra recessus, Editore globo memoris paradisi anteni, Panditur, et teretis distinguitur ordinae sylvae

Quarta sententia est recentiorum quorundam, Augustini Eugubini, Hieronymi ab Oleastro, Francisci Vatabli in annotationibus ad cap. 2. Genes. et Cornelii Jansenii in cap. 143. Concordiae Evangelicae, qui existimant paradisi fuisse in Mesopotamia, sed diluvii tempore ita ejus pulchritudinem et amoenitatem perisse, ut nullum remanserit vestigium paradisi, et jam neque sit opus custodia Cherubin, et flammæ gladii, et non solum hominibus quibuscumque, sed etiam bestiis pateat ad eum locum aditus.

Mihi vero multis de causis haec sententia non probatur. Primum, quoniam est opinio nova, et repugnans communi Doctorum consensui, non solum Patrum, sed etiam Scholasticorum. Deinde in ipso paradiso oriebatur fluvius, qui inde dividebatur in quatuor capita, quorum nomina sunt Euphrates, Tigris, Phison, et Geon: at in Mesopotamia nullus ejusmodi fluvius oritur. Fluunt quidem per Mesopotamiam Euphrates, et Tigris, caeterum non ibi oriuntur, sed in Armenia fon-

tes suos habent. Quare secundum hanc rationem Armeniae potius (quod tamen nullus dixit) quam Mesopotamiae paradisi nomen congrueret. Porro Phison et Geon neque in Mesopotamia fontes habent, neque in ea loco modo reperiuntur.

Respondent aliqui: in Mesopotamia Euphratem, et Tigrim conjungi, at paulo post iterum separari, atque ita effici quatuor capita, ac veluti flumina; et quidem duo priora esse Tigrim, et Euphratem, duo posteriora Phison, et Geon, quamvis his nominibus hoc tempore non vocentur. Sed non videtur satis apta responsio: nam Scriptura non dicit, flumina aliunde venientia in paradiso conjungi, sed inde primum exoriri, et post egressionem de paradiso dividi in quatuor capita: *Fluvius* (inquit Scriptura) *egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisi, qui inde dividitur in quatuor capita* (1). Itaque quod in Mesopotamia nullus oriatur fluvius; sed flumina jam divisa aliunde venientia, illic cernantur, argumentum est, non fuisse in eo loco, neque esse paradisi.

Deinde Phison, et Geon dicuntur circuire varias regiones, illa autem duo capita, quae nascuntur ex divisione Tigris et Euphratis brevissimo rectissimoque tractu in mare Persicum demerguntur. Si tamen verum est quod isti dicunt. Nam aliqui ego inspicere tabulas geographicas non video Tigrim et Euphratem post conjunctionem iterum conjungi, sed simul in mare Persicum exonerari. Non igitur dici possunt duo illa capita Phison et Geon.

Ad haec Phison, et Geon a multis gravissimisque scriptoribus dicuntur esse Ganges, et Nilus. Sic enim docet Josephus lib. I. antiq. cap. 2. Epiphanius in epist. ad Joan. Hierosolymit. Ambrosius lib. de paradiso, cap. 3. Hieronymus in locis Hebraicis, Augustinus lib. VIII. de Genes. cap. 7. Alchimius Avitus, et Claudius Marius Victor locis paulo ante citatis, Eucherius in Genes. et alii. Et quod majus est, Hieremie II. ubi vulgata editio habet: *Quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam?* (2) In septuaginta interpretibus legitur: *Ut bibas aquam Geon*. Et S. Hieronymus in commentario ejus loci testatur semper in communia editione fuisse Geon. Neque repugnat vulgatae editio cum editione Septuaginta, siquidem

(1) Gen. II, 10. — (2) Hierem. II, 18.

aquam Nili, qui a septuaginta, interpretibus dicitur Geon, vere turbidam esse testatur in eodem loco S. Hieronymus.

Adde etiam quod ipsa divina Scriptura Eccl. xxiv. docere videtur, Phison, et Geon, esse Gangem, et Nilum : *Qui adimplet, inquit, quasi Phison sapientiam, et sicut Tigris in diebus novorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum : qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis : qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Geon in die vindemiae* (1). Quo loco Raban. Jansenius, et alii interpretes sine dubio per Phison, Gangem, per Geon Nilum intelligi volunt. Nam Ganges est flumen amplissimum, et hoc ipsum significat nomen Phison, dicitur enim a quod est redundare, quia præter cætera flumina impleri solet. Et ad hanc etymologiam allusit Ecclesiasticus dicens : *Qui adimplet quasi Phison, sapientiam.*

Porro Nilus incrementum accipere incipit post solstitium æstivum, et in tempore vindemiae plenissimum esse solet. Et ideo dixit Ecclesiasticus, *Et sicut Geon in die vindemiae.* Præterea ut recte notavit Jansenius, comparare volens Ecclesiasticus sapientiam Dei quinque celeberrimis fluminibus, descripsit ea flumina illo ordine, quem vere inter se habent : Primus enim ab oriente est Ganges, secundus Tigris, tertius Euphrates, quartus Jordanis, ultimus Nilus. Itaque ipse ordo narrationis cogit, ut per Phison intelligamus Gangem, per Geon Nilum, cum videamus primo loco nominari Phison, ultimo loco Geon, neque ulla ratio esse possit cur Jordanis prius nominatus sit quam Geon, nisi quia prior est, quoad situm. Quod si Phison et Geon sunt Ganges et Nilus, ut tot, et tam graves auctores constanter affirmant, profecto neque capita illa ex Tigris et Euphratis disjunctione exorta dici possunt Phison, et Geon, neque in Mesopotamia collocandus est paradysus, cum duo ista flumina paradisi ad Mesopotamiam nulla ratione pertineant.

Ex quo etiam refellitur quod alii dicunt, Phison et Geon fuisse quidem circa Mesopotamiam, sed aut mutasse vocabula, aut exaruisse. Quamquam hoc postremum repugnat expresse Scripturæ sacræ, quæ ut diximus Eccl. 24. indicat, Phison et Geon fuisse flumina ingentia, qualia non facile exarescunt, nec præter Tigrim et Euphratem, in ea regione conspiciuntur. Nam etiamsi quis ob-

stinatè contenderet, Phison et Geon apud Ecclesiasticum, non esse Gangem et Nilum, tamen nullo modo negare posset esse flumina maxima, et celeberrima, non autem exundantiam, aut ramos aliorum fluminum : nisi vellet Ecclesiasticum inepte comparasse summam affluentiam divinæ sapientiæ exiguis fluviis : et eosdem exiguos fluvios conjunxisse celeberrimis fluminibus Tigris et Euphratis.

Accedit ad hæc, quod paradysus ita describitur a S. Basilio in libro de paradiso, a Joan. Damasceno lib. ii. de fide, cap. 11. a S. Augustino lib. xiv. de civit. Dei, cap. 40. Ab Alchimio Avito, et Claud. Mario Victore, et aliis supra citatis. Isidor. lib. xiv. etymolog. cap. 3. et aliis communiter, ut fuerit in eo verè perpetuum, nulla frigora, nulli æstus nulla pluvia, nives, grandines, nulla etiam nubes; quod ipsum significat Scriptura, cum dicit primos homines in paradiso fuisse nudos.

Illic (inquit, Alchimius) vix assiduam cœli clementiam servat.

Turbidus auster adest, semperque sub aere súdo Nubila diffugiunt jugi cœsuræ sereno. Nec possit natura loci quos non habet imbres, Sed contenta suo dotantur gemina rore. Sic cum desit hyems, nec torrida ferveat æstas, Fructibus Autumnus, Ver floribus occupat animum.

At Mesopotamia, quamquam est amœnissima regio, sua tamen habet frigora, suos æstus, pluvias, grandines etc. Neque responderi potest, ob diluvium mutatam esse magna ex parte loci illius felicitatem. Nam diluvium non mutavit situm locorum, et aeris temperamentum. Itaque perierint ob diluvium arbores, perierint fructus et flores, temperamentum aeris perire non potuit. Quo magis Lutherum miror, qui in comment. 2. dit cap. Genes. scribit in paradiso non fuisse hyemem, sed verè perpetuam, et tamen contentum paradysum fuisse Syriam, Mesopotamiam, Ægyptum et Damascum, in quibus, regionibus non potest fuisse verè perpetuum, nisi alius tunc fuerit cursus solis, quam nunc est.

Accedit postremo, quod sententia est gravissimorum auctorum, Enoch et Eliam translatos esse in paradysum, unde expulsus fuit Adam, atque illic nunc vitam felicissimam degere. Credo autem nemini unquam venis- se in mentem, ut diceret, Enoch et Eliam

translatos fuisse in Mesopotamiam. Vide Irenæum lib. v. adversus hæres. cap. 3. ubi ex traditione presbyterorum, qui Apostolos audierunt, scribit, Enoch et Eliam translatos esse in paradysum, ubi fuit Adam. Vide etiam Athanasium in lib. sive epist. Quod Nicæna Synodus etc. Hieronymum in epist. ad Pammach. de erroribus Joan. Hierosolymit. et Augustin. lib. 1. de peccat. merit. et remiss. cap. 3. et lib. ii. de peccat. orig. cap. 23. Et confirmatur hæc sententia ex illo Eccl. xiv. *Enoch placuit Deo, et translatus est in paradysum, ut det gentibus penitentiam* (1). Non est quidem in codice Græco vox illa (in Paradysum) tamen est in omnibus codicibus vulgatæ editionis Latine, quam rejicere non possumus, si Concilio generali Tridentino, sess. 3. (ut debemus) obtemperare volumus. Et quamquam vox « paradisi » quemlibet hortum significare possit, ut supra diximus, tamen cum in Scriptura absolute ponitur, non solet significare, nisi exitium illum paradysum, in quo fuit Adam; aut eum, cujus ille figura fuit, id est, celestem. Certum autem est Enoch in celestem paradysum non ascendisse, nemo enim inde descendit, ut det gentibus penitentiam.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

Neque vero ejusmodi sunt argumenta sententia contraria, ut solvi non possint.

Obijciunt enim primo, quod Scriptura testetur paradysum plantatum fuisse in Eden ad Orientem, Genes. ii. Eden autem locus sit prope Charam in Mesopotamia, ut intelligi potest ex illo Ezechiel. xxvii. *Charan et Chene, et Edm negotiatores tui, et ex illo IV Regum. xviii. Num quid liberaverunt Dii gentium singulos, quos vastaverunt Patres mei, Goram videlicet, et Charan et Reseph, et filios Eden qui erant in Thalassar.* Et denique ex illo Genes. iv. *Egressusque Cain a facie Domini, habitavit profugus in terra ad Orientalem plagam Eden* (2). Secundo, quod in Mesopotamia reperiantur flumina quæ dicuntur fuisse in paradiso. Tertio, quod ea sit regio amœnissima.

Sed respondemus, vocem *Eden* in Scriptura nunc esse nomen loci, nunc vero sig-

nificare delicias, seu voluptatem, ut notum est lingue Hebraicæ peritis. Et quidem in locis citatis Eden esse nomen loci perspicuum est, sed non esse cum locum, unde ejectus fuit Adam, non leve argumentum esse videtur, quod in eodem dicitur habitasse Cain, nisi quis ita desipiat, ut existimet datum fuisse Caino pro exilio paradysum. Præterea ex Eden, ubi erat paradysus, oriebatur flumen, quod inde dividitur in quatuor capita, Gen. ii. At ex Eden, quod est prope Mesopotamiam nullum ejusmodi flumen oriri compertissimum est. In secundo autem cap. Genes. non esse nomen loci, sed voluptatem significare satis nobis persuadet auctoritas editionis vulgatæ, et S. Hieronymi, qui non solum ita vertit, sed etiam in quæst. Hebraicis notat, sic vertisse Symmachum, et ipsos etiam Septuaginta. Quod attinet ad flumina, et loci amenitatem, jam ostendimus in Mesopotamia nullam oriri ex fluminibus paradisi, neque eam esse amenitatem, quæ fuisse dicitur in paradiso. Prinde eam sententiam melius refelli, quam confirmari argumento fluminum, et amenitatis.

Est aliud argumentum quod contra nos fieri posset de fontibus Euphratis, et Tigris, qui noti esse perhibentur. Sed respondent S. Augustinus lib. viii. de Gen. cap. 7. Theodoretus quæst. 29. in Genes. et Rupertus lib. ii. in Genes. cap. 24. Sed unius Augustini verba hoc loco adducemus : « Quoniam (inquit S. Augustinus) locus ipse paradisi a cognitione hominum est remotissimus, inde quatuor aquarum partes dividi credendum est, sicut fidelissima Scriptura testatur. Sed ea flumina, quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras, et post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse, ubi tamquam in suis fontibus noti esse perhibentur. Nam hoc solere nonnullas aquas facere, quis ignorat ? »

CAPUT XIV.

Paradysum adhuc superesse.

Tractatur alia quæstio a Theologis : « Num aquæ diluvii paradysum destruxerint. » Et quidem recentiores illi, quos capite superio-

(1) Eccl. XXIV, 35, 36.

(1) Eccl. XLIV. 16. — (2) Ezech. XXVII; IV Reg. XVIII, 33; Gen. IV, 16.

re nominavimus, Eugubinus, Jansenius. et alii, omnino contendunt, nusquam in terris nunc exstare paradysum illum, in quo Adam habitavit. Quod probant tum ex cap. vii. Gen. ubi dicitur aquae diluvii cooperuisse omnes montes excelsos sub omni caelo, tum quia paradysus in Mesopotamia situs erat, quae regio notissima est, nec in ea ullus cernitur paradysus.

Quia vero nullum unquam ex veteribus legi, qui paradysum terrestrem, vel aquis diluvii, vel alia de causa periisse scripserit, et contra legi plurimos, qui illum exstare affirmant, ut Scholasticos fere omnes, in 2. Sentent. dist. 17. et S. Thomam. 1. p. quaest. 102. art. 1. ac praeterea veteres Patres, Irenaeum, Hieronymum, Augustinum, Theodoretum, Bedam, Alchimum Avitum, et ceteros, quos capite superiore citavi, non facile auderem a tam communi, celebrique opinione recedere. Praesertim cum S. Augustinus videatur ad fidem Catholicam hoc referre, cum sic loquitur in II. lib. de peccato originali cap. 23: « Longe aliter se habent quaestiones istae, quas esse praeter fidem arbitratur, quam sunt illae, in quibus salva fide, qua Christiani sumus, aut ignoratur quid verum sit, et sententia definitiva suspenditur, aut aliter quam est humana et infirma suspitione conjicitur, veluti cum quaeritur, qualis, vel ubi sit paradysus, ubi constituit Deus hominem, quem formavit ex pulvere, cum tamen esse illum paradysum fides Christiana non dubitet. » Haec ille.

Nec videtur salis apte responderi, si dicatur, Augustinum non velle significare, paradysum nunc exstare, sed non esse rem fictam, aut parabolicam id, quod in Genesi de paradiso narratur. Nam in primis quaestiones illae, quae salva fide disputari possunt, qualis sit, et ubi sit paradysus, praesupponunt paradysum esse etiam nunc in rerum natura; alioqui posset etiam, vel potius deberet quaeri siue paradysus, antequam quaeratur qualis sit, vel ubi sit. Deinde id cognosci potest ex alia quaestione quam ibidem continuo subjungit Augustinus: « Vel, inquit, cum quaeritur ubi sint nunc Elias, vel Enoch, an ibi, an alibi, quos tamen non dubitamus in quibus nati sunt corporibus vivere. » Quo loco sicut dixerat: paradysum esse fides Christiana non dubitat, ita dicit: Enoch, et Eliam non dubitamus in suis cor-

poribus vivere. At certum est, non solum Enoch, et Eliam non esse res fictas, sed etiam re ipsa hoc tempore exstare, et vivere: igitur eodem modo certum est apud Augustinum paradysum non solum non esse rem fictam, sed etiam nunc re ipsa exstare. Denique idem Augustinus lib. II. in Genes. cap. 24. dicit, non posse dubitari quin flumina oriantur ex paradiso, quia Scriptura hoc dicit, licet fontes alibi videantur. Ubi aperte indicare videtur, non posse dubitari, quin hoc tempore exstet paradysus.

Accedit etiam ratio probabilis, cur paradysus conservari debuerit, videlicet ut Enoch, et Elias, quos certum est in suis corporibus vivere, congruentem suo statui sedem haberent, donec tempus esset, ut cum Antichristo congregientes vitam cum morte commutarent. Hos enim duos vivere, et venturos, ut diximus, ad mundi finem, ut se Antichristo opponant, probavimus ex Scripturis, communi Patrum Graecorum, Latinorumque consensu, lib. III. de summo Pontifice cap. 6. ad quem locum lectorem remittimus.

Neque argumentum illud de aquis diluvii cogit, ut a communi sententia recedamus. Nam credibile est, in paradysum aquas diluvii minime penetrasse, ut scholastici theologo docent. Ad illum autem Scripturae locum, ubi dicuntur aquae cooperuisse omnes montes sub universo caelo, respondemus, id esse intelligendum de omnibus montibus ejus terrae, quae a peccatoribus incolebatur, quaque habitationi hominum post lapsum Adae data erat. Similis est locus in eodem cap. VII. Genes. *Mortui sunt universi homines, remansitque solus Noe, et qui cum eo erant in arca* (1). Est enim universalis propositio: *Mortui sunt universi homines*, non minus quam illa: *Cooperiti sunt omnes montes*. At certum est, illam propositionem: *Mortui sunt universi homines*, intelligendam esse de hominibus, qui vitam mortalem in communi hac terra debebant, non de omnibus omnino; siquidem Enoch mortuus non est, quamvis non esset in arca. Igitur eodem modo propositio illa: *Cooperiti sunt omnes montes*, intelligenda est de omnibus montibus terrae, ubi erant homines morti destinati, non de montibus, aut regione paradisi.

At, inquit, si aquae diluvii paradysum non attingerent, frustra Noe tanto labore

CAPUT XV.

In paradiso non solum homines, in statu innocentiae, sed etiam animantia rationis expertia habitura fuisse.

Solet etiam quaeri a Theologis: « Soline homines, an etiam animantia rationis expertia in paradiso locum habitura fuissent, si homo non peccasset, » Et quidem Joannes Damascenus id negat lib. II. de fide c. 11. Eum sequitur S. Thomas 1. p. quaest. 102. art. 2. et alii quidam ex Scholasticis in 2. Sentent. dist. 17.

At gravior nobis auctoritas esse videtur S. Basilii in lib. de Paradiso, et S. Augustini lib. XIV. de Civit. Dei cap. 11. qui contra sentiunt. Verba S. Augustini haec sunt: « In paradiso corporali cum duobus illis hominibus masculo et femina animalia etiam terrestria caetera subdita, et innoxia versabantur. » Et sane non modicum ornamentum terreno paradiso defuisset, si nulli in aquis pisces, nullae in sylvis aviculae, nulla in pratis et campis pecora conspici potuissent. Ut illud omittam, non frustra primis hominibus dictum a Deo fuisse, ut piscibus, volucribus, et caeteris animantibus dominarentur.

Neque vero metuendum erat, ne animantia bruta sumerent de fructibus ligni vitae, et immortalia fierent. Nam neque illa cibos sumpsissent naturae suae non congruentes, neque si fructibus ligni vitae vesci potuissent, immortalitatem ulla ratione consequerentur. Siquidem lignum non ex natura sua, sed ex inspiratione salubritatis occultae immortalitatem hominibus attulisset, fere ad eum modum, quo Sacramenta Christiana corporalia ac sensibilia gratiam spiritualem, atque invisibilem, operantur. Sic enim docet S. Augustinus lib. VIII. de Genes. cap. 4: « Erat ei in lignis caeteris alimentum, in ista autem sacramentum. » Et cap. 5: « Illud quoque addo, quamquam corporalem cibum; talem tamen illam arborem praestitisse, quo corpus hominis sanitae stabili firmaretur, non sicut ex alio cibo, sed non nulla inspiratione salutis occultae. Profecto enim licet usitatus panis, aliquid tamen amplius habuit, cujus una collyride hominem Deus ab indigentia famis dierum quadraginta spatio

(1) Gen. VII. 23.

vindicavit. » Vide in eandem sententiam Theodoretum quæst. 26. in Genes. Eucherium lib. 1. in Gen. cap. 13. et ipsum Augustinum lib. 13. de Civitate Dei cap. 20. Quare quemadmodum animantia bruta, si forte sacratissimam Eucharistiam gustarent, nulum inde fructum spiritalem consequerentur: ita neque ex ligno vite immortalitatem adipisci ulla ratione potuissent.

CAPUT XVI.

Cherubin custodientia paradisi, non spectra aliqua, sed veros, sanctosque Angelos fuisse.

Quærent adhuc nonnulli: « Quidnam fuerunt illa Cherubin, quæ ad paradisi custodiam adhibita fuisse divina Scriptura commemorat. » Theodoretus quæst. 40 in Genes. et eum sequutus Procopius Gazæus in enarrat. 3. cap. lib. Genes. docent nullo modo esse credendum S. Angelos in paradisi custodia occupari, sed Cherubin illa nihil esse aliud, nisi spectra quadam, sive formas horribiles animalium, quæ ingredi cupientes in paradysum terrefaciebant. Refert etiam Sixtus Senensis lib. v. Bibliotheca sanctæ, annotatione 58, novum hæresiarcham Jacobum Chium (qui forte is est, qui se Paleogum nominabat, et Romæ nuper ab hæresi ad fidem catholicam conversus est) in explanatione Symboli asseruisse Cherubin ista fuisse simulacrum hominis horribili forma, larvæque contactum, atque in paradisi foribus a Domino collocatum, ad eum plane modum quo solent agricole in satis, et hortis palos defigere lacris vestium pannis indulos ad aviculas abigendas.

Sed hæc opinio tam est inepta et ridicula, ut vix ulla responsione opus habeat. Nam ut omitam, in divinis litteris nomine Cherubin passim Angelos significari, et non fuisse Adamum tam rudem, ut simulacro-inanimi terri terri potuerit, certe gravissimi Patres, Cherubin hoc loco veros sanctosque Angelos fuisse non dubitarunt. S. Augustinus lib. xi. de Genes. cap. 40.: « Et ordinavit, inquit, Cherubin, et flammæ rompbeam, quæ vertitur, custodire viam ligni vite. Hoc per celestes utique potestates etiam in paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium, esse tillie ignea quadam custodia. » Quod idem scribit Eucherius lib. 1. in Genes. cap. 30. Rupertus lib. iii. in Genes. cap. 32 et alii passim.

CAPUT XVII.

Cui diceretur lignum quoddam arbor scientiæ boni et mali.

Est alia questio de ligno scientiæ boni et mali: « Unde videlicet ea arbor hoc nomen habuerit. » Josephus lib. 1. antiquitatum, cap. 2. scribit eam arborem vim habuisse acendi ingenium, ac prudentiam augendi. Quam sententiam secuti videntur hæretici illi, qui a Tertulliano de præscript. hæreticorum, et ab Epiphano hæres. 37. dicuntur Ophite, qui pro Christo serpentem colunt, quod hominibus auctor fuerit adipiscendi scientiam, cum esum ligni veliti persuasit. Joan. Damasc. lib. ii. de fide cap. 11. docet arborem illam lignum scientiæ appellatum, quod adferret cognitionem propriæ nature. Eam vero cognitionem adultis, et perfectis utilem esse, imperfectis autem, et ad concupiscentiam pronis, inutilem, et noxiam, et ideo prohibitum fuisse Adamo adhuc imperfecto existenti, ne arborem illam contingeret.

Sed hæc improbabilia sunt. Nam nec Deus prohibuisset hominibus arborem, quæ prudentiam augeret, ac per hoc utilissima illis esset: neque Adam eo tempore rudis, et imperfectus erat, sed perfectus et sapiens, quippe qui nomina omnibus animantibus imposuit: neque naturam suam ignorare potuit, qui naturas rerum omnium noverat.

Vera igitur sententia est, lignum scientiæ boni et mali sic appellatum, quod gustatum, ob inobedientiæ culpam, multa mala adferret, ac per hoc homines experiendo discerent discrimen boni et mali, quod antea sola contemplatione didicerant. Ita docet S. Augustinus lib. xiv. de civit. cap. 17. et lib. viii. Genes. cap. 6. S. Cyrillus lib. iii. in Julian. Theodoret. quæst. 26, in Genes. et Eucherius lib. 1 in Genes.

CAPUT XVIII.

Lignum vite perfectam immortalitatem afferre potuisse.

Ultima restat questio, « de vi atque efficacia ligni vite. » Dux sunt enim de hæc re Patrum sententiæ. Una S. Augustini, quem

Theologi Scholastici fere sequuntur, lignum vite institutum fuisse ad arcendam mortem, quæ contingere solet ex senio. Quamvis enim per communes cibos reparatur humidum illud, quod ex generatione accepimus, quodque assidue per actionem caloris naturalis absuntur, tamen extranea illa substantia, quæ ex alimento accedit præexistenti humido, nunquam est tantæ virtutis, quante fuerat illa, quæ deperditæ est. Ita paulatim vis nutriens diminuitur, ac tandem funditus perit, et ea pereunte vita animalis extinguitur. Vult igitur S. Augustinus eum fuisse usum ligni vite, ut vim nutrientem roboraret, et eo modo hominem a senectute, et morte defenderet: « Cibus, inquit lib. xiv. de civit. Dei, cap. 26. aderat ne esuriret, potius ne sitiret, lignum vite ne illum senectæ dissolveret; nullus intrinsecus morbus, nullus icetus metuebatur extrinsecus. » Vide eundem lib. vi. de Genes. cap. 23, et lib. viii. cap. 5. et lib. ii. de peccator. meritis et remiss. cap. 3. et lib. xiii. de civit. Dei, cap. 20.

Alterâ sententiâ multorum est veterum Patrum, et (nisi ego fallor) valde conformis Scripturæ sacræ, et rationi. Docet hæc sententiâ, lignum vite eam vim habuisse, ut vel semel gustatum perfectam adferret immortalitatem, quæ non ante sumendum fuisse, quam transferendi essent homines de statu gratiæ, in quo poterant non mori, ad statum gloriæ, in quo non possent amplius mori. Glossa interlinearis in illa verba: *Ne forte sumat de ligno vite, etc.*, sic loquitur: « Impleto electorum numero gustaturi erant de ligno vite, et sic ad beatum statum migraturi. » Rupertus lib. iii. in Genes. cap. 30: « Nequaquam, inquit, ut non ulli arbitrantur, frequentandum erat necessario lignum, tamquam perpetuandæ vite transitivum medicamentum, sed semel hoc sumpto viveret corpus in æternum. » Theodoretus quæst. 26. in Genes. scribit, lignum vite positum fuisse in medio paradisi tamquam præmium obedientiæ. Non erat autem futurum obedientiæ præmium corroboratio virtutis nutrientis, sed perfecta immortalitas. S. Joannes Chrysostomus (quem imitatus videtur Theodoretus) homil. 18. in Genes. scribit, duas fuisse arbores in paradiso præter cæteras admirabiles: unam mortis, alteram vite, priorem in stipendium inobedientiæ, posteriorem in præmium obedientiæ. Ex quo sequitur, ut quemadmodum arbor scientiæ,

quæ erat arbor mortis, semel gustata, necessitate attulit moriendi, sic etiam arbor vite semel gustata, æternitatem esset altatura vivendi.

S. Irenæus lib. iii. adversus hæreses cap. 37. scribit, Adamum de paradiso fuisse expulsum, ne lignum vite attingere posset. Idque non tam ex indignatione, quam ex misericordia, ne videlicet fieret miser in æternum, et malum ejus esset irreparabile: « Ejecit, inquit, eum de paradiso, et a ligno vite longe transtulit, non invidens ei lignum vite, sed miserans ejus, ut non perseveraret semper transgressor, neque immortalæ esset quod circa eam, et malum interminabile. » Idem habet S. Hilarius in comment. Psal. lxxviii. in illa verba: *Quem tu percussisti, persecuti sunt*: « Non pepercit, inquit, primo illi de terræ limo Adæ, quem de Paradiso post culpam, ne lignum vite attingens in æternitate penæ maneret, ejecit. » Idem his verbis breviter significat S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha: « Inde (Adam de paradiso ejectus, et a ligno vite separatus) lucratur quippiam, mortem nempe, ac peccati abscissionem, ne malum esset immortale, sitque poena misericordia. » Vide in eandem sententiam sanctum Hieronymum in cap. 65. Isaia. S. Cyrillus lib. iii. adversus Julianum circa medium. Eucherium lib. 1. in Genes. et Rupertum lib. iii. in Genes. cap. 29.

Neque responderi potest ad ista loca Patrum, sententiam ipsorum esse, ejectionem fuisse Adamum de paradiso, ne sepius recurrendo ad arborem vite conservaret virtutem nutrientem, et eo modo nunquam moreretur. Nam si lignum vite non habuisset aliam vim quam roborandi, et conservandi virtutem nutrientem, non solum non fecisset post peccatum Adæ homines immortales, sed parum omnino profuisset ad vite diuturnitatem. Siquidem post lapsum Adæ maximâ pars hominum extinguitur ante senium febre, peste, fame, ferro, præcipitio, aliisque innumerabilibus casibus: rarissimi sunt, qui solo senio moriantur. Patres autem dicunt, homines post peccatum futuros fuisse plane immortales, et perpetuo miseros et malum eorum interminabile, quale est peccatum, et infelicitas dæmonum si lignum vite attingere potuissent. Sentiebant igitur Patres lignum vite non solum virtutem nutriendi roborasse, sed perfectam immortalitatem attulisse.

Porro favet huic sententiæ vehementer testimonium illud Scripturæ divinæ: *Dicit Deus, Ne forte mittat manum suam et sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum, etc.* (1). Illa enim particula, *ne forte*, ut Rupertus annotavit, cogere videtur ut ex hoc loco intelligamus lignum vitæ etiam semel casu gustatum, perfectam immortalitatem allaturum. Quod vero quidam dicunt, Deum locutum esse ironice, cum ait, *et vivat in æternum*, non est probabile, tum quia repugnat testimonio Patrum quos citavimus, tum quia ejectio Adæ de paradiso, et Angelus cum gladio flammeo constitutus ad custodiendam viam ligni vitæ, satis indicant Deum non ironice, sed proprie, et serio esse locutum.

Quod autem alii dicunt, illud: *in æternum* significare in longum tempus, non autem in perpetuum, propterea quod vox hebraica *עלמ* hoc loco scribatur sine littera *ת* parum movere debet. Illa enim observatio S. Hieronymi in comment. i. cap. epist. ad Gal. de voce *עלמ* et *עלמ* vera est, sed non perpetua. Sæpe enim confunduntur hæc vocabula ut ex hoc ipso loco perspicuum est. Scribit enim S. Hieronymus loc. cit. *עלמ* sine littera *ת* significare spatium quinquaginta annorum, quo numero definebatur tempus Jubilæi apud Hebræos. Et tamen Genes. III. ubi legimus; *Ne forte sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum*, habetur vox illa *עלמ* sine *ת* et certum est ea non significari spatium quinquaginta annorum. Cur enim timeri poterat, ne viveret Adam quinquaginta annos anxilio ligni vitæ, cum vixerit sine ligno vitæ supra nonagenos?

Accedit postremo etiam ratio. Nam non videtur fuisse necessarium lignum vitæ ut conservaret homines in statu innocentie, et senium eos dissolveret; si enim absque justitia originali, et extra paradum inter tot angustias et pericula vixerunt multi supra nonagenos annos, ut Adam, Seth, Enos, Gai-nan, Jared, Mathusalem, Noe: certe cum originali justitia, in regione saluberrima paradisi, et in summa corporis, atque animi tranquillitate longe diutius vivere potuissent, quousque videlicet transferendi essent de statu gratiæ ad statum gloriæ. Neque enim credibile est tempus viæ, et meriti, quod in Angelis brevissimum fuit, in hominibus futurum fuisse longissimum. Ex his duabus

(1) Gen. III, 22.

sententiis fateor equidem hæc posteriorem mihi probabiliorē videri; quamvis priorē propter Augustini, et Scholasticorum multorum auctoritatem non negem etiam esse probabilem. Utramque certe arbitror sine erroris periculo posse defendi. Solvam igitur duas objectiones, quæ contra posteriorem sententiam fieri solent.

CAPUT XIX.

Solvuntur objectiones.

Obijciunt quidam primo, lignum vitæ fuisse in medio paradisi, et per hoc notum, et in promptu; ex quo sequi videtur, ut Adam pro arbitrio potuerit de fructu ejus sumere, quocumque tempore vellet, præsertim cum non fuisset illi interdicta ulla arbor præter arborem scientiæ boni et mali, imo e contrario imperatum, ut de omni ligno vesceretur. Non igitur semel tantum, idque sub finem status illius gustandum fuerat lignum vitæ.

Secundo obijciunt, non fuisse transferendos homines ad vitam simpliciter beatam, et immortalem, nisi post impletum numerum electorum: interea vero opus fuisse remedio aliquo adversus mortem, et senectutem: neque aliud fingi posse, cui hoc tribuatur præter lignum vitæ.

Respondet ad primum Rupertus loco citato. Neque Adamum, neque ipsum etiam dæmonem scivisse ubi esset lignum vitæ, alioqui sicut persuaserat illi Satan ut comederet de ligno scientiæ, ut faceret eum miserum, sic etiam persuasurum fuisse ut comederet de ligno vitæ, ut faceret perpetuo miserum. Et ideo addit Rupertus (ut supra notavimus) dictum esse a Deo, *ne forte sumat de ligno vitæ*, quia poterat fieri et casu incidere Adam in arborem vitæ, licet ubi esset, ignoraret.

Possumus etiam respondere, scivisse Adamum ubi esset lignum vitæ, sed non fuisse de illo sumpturum, nisi suo tempore, id est, cum esset transferendus de statu gratiæ ad statum gloriæ. Neque enim ignorabat Adam se aliquando ad statum longe subli-miorem evehendum, et tunc fore tempus sumendi de ligno vitæ; et simul sciebat parum

prodesse immortalitatem sine beatitudine, neque erat curiosus, nec aliqua stimulabatur concupiscentia mala gustandi aliquid ante tempus. Itaque abstinisset se ab eo cibo usque ad præfinitum tempus, et sic præceptum illud implevisset: *De omni ligno, quod est in paradiso, comede, suo tempore videlicet, neque enim oportebat eum uno die fructus omnium arborum degustare.* At post lapsum factus erat intemperans, et curiosus, et periculum erat ne in suam perniciem sumeret lignum vitæ, ideo justissimo, et ipsi homini utilissimo Dei consilio de paradiso fuit ejectus.

Ad secundam objectionem: Respondeo non esse usque adeo certum, utrum, si Adam non peccasset, omnes simul electi transferendi fuissent uno eodemque tempore ad beatam vitam an vero alii post alios; ita ut filii parentibus in statu innocentie succederent, et qui priores in hæc vitam intrarent, priores etiam ad aliam pervenirent. Sanctus enim Augustinus in lib. IX de Genes. ad litteram cap. 6. questionem hæc movet, et insolutam relinquit. Itaque probabile est tempus meriti fuisse futuram certo aliquo annorum numero definitum, ut 50. vel 100.

FINIS TREDECIMÆ CONTROVERSIE GENERALIS.